

Sedan omnämnda föreskrifter blifvit utfärdade, antogo församlingsnämnderna, efter öfverenskommelse, »reglor», som skulle tjäna »till rättensnöre för sin verksamhet och ledning för sine Ledamöter vid utöfvandet af deras befattningar».¹ Några af dessa anvisningar anföras såsom bevis för den noggrannhet, med hvilken fattigvårdens målsmän sökte uppfylla sina förpliktelser mot de fattiga och samhället.²

»Vid början af hvarje år böra, genom sedlar, hvartill tryckta blanquetter blifva att tillgå, Husegarne uti Districtet underrättas af Ordningssmannen om hans och Suppleantens uppdrag, om deras bostad och om tiden, på hvilken de kunna träffas, på det att Husegarne må vara i tillfälle, att i dessa afseenden lemna erforderlig anvisning åt alla hos dem boende personer, som kunna vara i behof att om biträde anlita Ordningssmannen eller hans Suppleant. — Då för den betryckte ej annat kan vara, än en hugsvalelse, att röna deltagande af bättre lottade likar, och redan den omständigheten, att af dem icke föraktas och försmås, utan med välvilja och ömhet omfattas, understundom kan lemna en tröst i motgången och en uppmuntran till arbetsamhet och goda seder; samt möjligen någon gång äfven beveka ett förhärdadt hjerta; så bör Ordningssmannen besöka de arbetande, de nödställde, de ringare och fattige inom Districtet, för att inhemta en noggrann kännedom om deras samsättningar, vilkor och omständigheter. Vid dessa besök är dock nödvändigt, att Ordningssmannen iakttager all möjlig grannlagenhet i sitt förhållande till de personer, med hvilka han föres i beröring, helst första vilkoret, för att kunna välgörande verka, är, att vinna ett förtroende, som aflägsnar äfven den ringaste misstanka, att obehörigen vilja intränga på det husliga området, för att blotta dess svagheter och brister. Börande derföre Ordningssmannen så förfara, att den betryckte, den vanlottade, ja till och med

¹ Transsumt af Kongl. Maj:ts Stadga, angående Fattigvården i Stockholms Stad den 1 April 1843 och Reglor för Församlings-Nämndernas Afdelning för Ordningssmål. Sthlm 1844. — Dessa regler fastställdes af stadsnämnden den 19 Juni 1844.

² I Storkyrkoförsamlingen och äfvenså i Jakobs och Johannes församling organiserades redan 1840 dylika ordningsnämnder med uppgift att hjälpa de fattiga. De för Storkyrkoförsamlingens ordningsnämnd i maj 1840 antagna stadgar hafva tydligt tjänat till förebild för de anförda föreskrifterna, såsom synes af följande paragraf, hvilken återfinnes under rubriken: Om fattigvården, i Statistik öfver Sverige af Carl af Forshell, en för de fattiges väl mycket verksam man. »Framför allt är det angeläget, att Ordningssmännen besöka, efterhöra och taga en noggrann kännedom om de arbetande, de nödställde, de ringare och de fattige, samt att de noga underrätta sig om deras yrken, vilkor och omständigheter. Ett sådant deltagande är för den vanlottade och behöfvande en verklig hugsvalelse, som inom sig kan bära fröet till en välsignelserik frukt. Endast den omständigheten att icke föraktas och försmås, utan med ömhet och välvilja omfattas af bättre likar, kan beveka och förbättra äfven ett redan förhärdadt hjerta. Också är här Kommunalvårdens rätta, oändliga fält. Ty i sjelfva verket är Kommunalvården icke annat än familjevård utsträckt till Kommunen. Det torde i sammanhang härmed böra erinras, huru maktpåliggande det är, att Ordningssmännen iakttaga nödig grannlagenhet i sina förhållanden till de personer, med hvilka denna befattning förer dem i beröring. Första vilkoret för att kunna verka, är att vinna förtroende. Ett förtroende, som aflägsnar äfven den ringaste misstanke om en uppsyningsman, hvilken obehörigen söker intränga på det husliga området, för att blotta dess svagheter och brister. Den betryckte, den vanlottade, ja till och med den vilseförde bör vara förvissad, att han i ordningssmannen ser en vän, som ömmar för hans belägenhet och upprigtigt önskar att förbättra densamma».

den vilseförde må finna, att han i Ordningssmannen ser en målsman eller en vän, som ömmar för hans belägenhet och uppriktigt önskar att förbättra densamma. — En synnerlig uppmärksamhet bör Ordningssmannen egna deråt, att de obemedlades barn icke lemnas åt vanvård, samt vänjas vid sjelfsvåld, bruk af starka drycker och kringstrykande på gatorna i lättja och under utöfning af tiggeri och annan vanart. Han bör tillse, att barnen hållas till ordentlig skolgång i någon af de allmänna undervisningsanstalter, som inom församlingen finnas, samt att uteblifvande derifrån, under förebärande af sådana förhinder, som vårdslösa föräldrar vanligen till ursäkt framställa, så vidt möjligt är, ej må ega rum. — Finnas inom Districtet barnhusbarn, uttagna till försörjning och uppfostring, hvarom Ordningssmannen eger att göra sig underrättad af den förteckning å sådana barn, anförtrödda åt personer inom församlingen, hvilken Directionen öfver Allmänna Barnhuset hvarje år aflemnar, så bör han, genom besök hos de personer, af hvilka dessa barn blifvit emottagna, efterse, huru barnen vårdas, och, der så erfordras, vidtaga de åtgärder, som äro ändamålsenliga, samt, efter förekommande omständigheter, göra anmälan om förhållandet antingen hos nämnda Direction eller hos Ordningss-Nämnden. — Anmäler sig hos Ordningssmannen fattig, men arbetsför, person inom Districtet, med begäran om biträde, för erhållande af sysselsättning till sitt försörjande, hänvise han, efter sig företeende omständigheter, sökanden, försedd med erforderliga bevis, antingen till den under Stads-Nämndens Afdelning för ordningsmål ställda Bureau, eller, i den mån frivilliga arbetshus blifva inrättade, till det arbetshus af sådan beskaffenhet, som för församlingen finnes. — Erhåller åter Ordningssmannen kunskap om, att inom hans District finnes person, som är sjuk eller orkeslös, och, i följd deraf, uti behof af hjälp, åligger det honom, att lemna sådan person det bistånd, som af omständigheterna påkallas. I afseende härå är emellertid angeläget, att Ordningssmannen, innan vidare åtgärd vidtages, gör sig noga underrättad om förhållandet med personen och hans belägenhet, samt i öfrigt, vid meddelandet af betyg och anmälanden, iakttager de föreskrifter, hvilka gälla för de välgörenhetsanstalter, om hvilkas anlitande fråga är».

Af hvad i det föregående är sagdt, inses lätt, att redan från första dagen af stadsnämndens verksamhet förelades tjänstemännen inom såväl nämndens expedition som dess kammarkontor ett ganska vidlyftigt och ansträngande arbete.

Om fattigvårdsmedlens förvaltning heter det i stadgan: »Af Stadsnämnden utses trenne dess Ledamöter, för att öfvertaga dess cassaförvaltning, jemte dermed förenad bokföring; dock böra alla till stadsnämnden hörande inkomster, för dess räkning, uti Rikets Ständers Bank insättas, samt alla utgifter, efter anordning af Stadsnämnden, på Banken assigneras». Med tiden blefvo nämndens räkenskaper och bokföring allt vidlyftigare. Härtill bidrog i sin mån, att nämnden fick sig ålagdt att själf uppbära inflytande medel, såsom uttaxerade försörjningsafgifter, vissa straffböter m. m. samt efter

1846 äfven folkskoleafgifter. Fattigmedlen beräknades allt fortfarande »efter stadgade grunder». Folkskoleafgifterna skulle utgå af hvarje mantalsskrifven person, som fyllt 18 år, med 12 sk. b:ko för man och 6 sk. b:ko för kvinna. Men församlingarna ägde rätt att vid inträdande behof besluta ytterligare uttaxering, hvilket hade till följd, att dessa afgifter inom församlingarna blefvo till beloppen mycket olika. Dessutom var sättet för uppbörden af alla dessa medel tämligen inveckladt och kostsamt. Först efter upprepade framställningar medgaf K. Maj:t, att fattigmedlen fingo uppbäras på samma sätt som kronoutskylder mot en provision, som tillföll kronouppbördsverkets kommissarier.

Hvad beträffar arbetet inom stadsnämndens expedition, blef det i synnerhet betungande till följd af de mångfaldiga utredningar och förslag, som föranleddes af den nya organisationens genomförande.

Med nämndens expedition var i öfrigt förenad en byrå, »der en hvar, efter derom af ordningsmännen eller suppleanter meddelad hänvisning, äger att, för erhållande af arbete eller sysselsättning sig anmäla och hvarst på requisition af vederbörande anvisningar meddelas å hos Byråen sålunda anmälda samt godkända arbetsbiträden i allehanda lofliga yrken, näringsfång och företag, der behof af sådana biträden kunna för längre eller kortare tid påkallas». Om befintligheten af denna byrå upplystes allmänheten genom utfärdad kungörelse.

En annan uppgift var nämndens expedition förelagd, nämligen upprättandet af det i stadgan påbjudna registret — den s. k. liggaren — öfver alla i Stockholm boende underhållstagare¹. Infordran af dylika upplysningar särskildt från en del välgörenhetsanstalter och pensionsinrättningar förorsakade tjänstemännen otroligt besvär, såsom framgår af nämndens öfverläggningar och rundskrifvelser. Liggarens betydelse angifves i följande uttalande:² »En stor brist är genom denna Liggare afhulpen vid Fattigvårdens behöriga bestridande uti Stockholm, der en så betydlig mängd allmänna och enskilda stiftelser finnes till den nödställdes bispringande. Medelst utdrag af Liggaren jemte betyg ifrån Ordningssmannen i Districtet, hvilka begge handlingar kostnadsfritt meddelas, styrker den hjälpsökande lätt om eller till hvad belopp understöd redan förut erhållits, och det torde icke numera böra inträffa, hvad tillförene någon gång lärer varit fallet, att en eller annan person riktat sig med underhåll till jämförelsevis allt för frikostigt belopp från flera välgörande stiftelser».

Genom liggaren kom dessutom den legala fattigvården, så godt sig göra lät, i närmare förbindelse med den enskilda välgörenheten, hvilken redan då för tiden icke var obetydlig. Sammanlagda antalet underhållstagare icke tillhörande fattigvården uppgick nämligen 1844 till 3,757 personer, hvilka tillsammans åtnjöto i understöd 103,741 r.dr. Omkring tjugu år senare beräk-

¹ P. M. på de Barmhertighets Inrättningar m. fl. till hvilka Stads Nämnden under den 21 December 1843 aflätit Circulair för erhållande af uppgifter å underhållstagare. I fattigvårdsnämndens arkiv.

² Berättelse öfver verkställd granskning af Hufvudstadens Fattigvårds förvaltning för år 1844, afgifven den 4 aug. 1845.

nades antalet af dessa understödstagare till 4,113 och de lämnade understöden till 206,419 R:dr. En annan möjlighet för nämnden att komma i beröring med enskilda stiftelser var angifven i stadgan, där nämnden bemyndigades att för vård af nödställda anlita Serafimerlasarettet, Danviks hospital, Drottninghuset, Allmänna barnhuset m. fl. I öfrigt må sägas, att stadsnämnden icke skydde att, när så befanns nödigt, äfven sätta sig i förbindelse med den välgörande allmänheten och vädja till dess offervillighet för att i tider af missväxt eller farsot erhålla hjälp åt de fattiga eller, i motsats härtill, då det ansågs nödvändigt att hämma ett ohejdadt tiggeri, för att varna mot en skadlig beredvillighet att visa medlidande mot lättjefulla och sedeslösa bettlare.

Handläggningen af rättsliga frågor hade till en början varit anförtrodd åt en af nämndens ledamöter men med tiden blifvit allt mer tidsödande och betungande, hvarför en aflönad ombudsman anställdes med bemyndigande »att, utan serskild Fullmakt, i alla Stockholms Stads Fattigvård rörande mål och ärenden, vid såväl högre som lägre Domstolar och Exekutions säten samt hos Kongl. Maj:t Fattigvårdens rätt och talan, i laga ordning, bevaka och utföra».¹ En af ombudsmannens viktigaste uppgifter var »att väcka och utföra talan emot andra fattigvårdssamhällen om emottagande till fattigförsörjning af personer, hvilka härstädes tilldelats fattigunderstöd, utan att tillhöra Stockholms Fattigvårdssamhälle, samt om ersättning för de kostnader, Hufvudstadens Fattigvård för sådana personer fått vidkännas; att, å Stadsnämndens vägnar, bemöta dylika anspråk, som af andra fattigvårdssamhällen eller myndigheter emot Stockholms Fattigvårdssamhälle kunna framställas». Ersättning för lämnad fattigvård hade väl dessförinnan — ehuru sparsamt — blifvit erlagd till staden, exempelvis 1850, då hela beloppet utgjorde 67 r:dr 7 sk., men därefter mångdubblades ersättningssumman och uppgick 1863 till 4,503 r:dr 48 öre, då likväl staden å sin sida hade måst till andra kommuner erlagga 1,533 R:dr 96 öre för vård åt hufvudstaden tillhörande fattiga.

3.

Barnavård och uppfostringsanstalter. — Fattigsjukvård och fattigunderstöd. — Centralisering af fattigvårdsinrättningar. — Försörjnings- och arbetsinrättningar. — Fattighärbergen och arbetarebostäder.

Enligt gällande föreskrifter hade öfverstyrelsen för fattigvården att sörja för värlösa barns vård och undervisning, fattiga sjukas tillsyn och skötsel samt nödställdas försörjning genom upptagning å inrättning eller beviljande

¹ Instruktion för Stockholms Stads Nämnds Ombudsman. Gillad och antagen den 21 Januari 1856. I fattigvårdsnämndens arkiv.

af understöd. Mångfaldiga svårigheter skulle möta stadsnämnden vid utförandet af dess värf, men den kraft och konsekvens, med hvilka arbetet fullföljdes, tillförsäkrade nämnden slutligen det inflytande, som fattigvårdsstadgan velat gifva densamma.

Såsom ledning för en kort framställning häraf torde tjäna, förutom nämndens protokoll, de af revisorerna under åren afgifna berättelserna. Det bör ju vara lämpligt att för bedömandet af nämndens åtgöranden äfven lyssna till revisorernas ord och mening.

Fattiga barns vård och uppfostran voro föremål för stadsnämndens synnerliga omtanke. Erfarenheten hade visat, i hvilket ohyggligt elände en mängd barn växte upp i hufvudstaden. Ofta var deras enda räddning att blifva upptagna af polisen. Tyvärr hade nämnden icke till sitt förfogande en inrättning, där den kunde hysa och vårda dylika föräldralösa, öfvergifna och värnlösa varelser, och därför vände den sig redan 1844 till Stockholms Allmänna barnhus och träffade öfverenskommelse angående omhändertagande af sådana olyckliga barn, som kunde räddas antingen genom vård å Barnhuset eller genom utackordering till fosterföräldrar i landsorten.¹ Öfverenskommelsen härom tillämpades intill 1850, då K. Maj:t utfärdade nytt reglemente för denna inrättning. »Till följd af det för Allmänna Barnhuset utfärdade Reglemente», säga 1852 års revisorer,² »har denna Inrättnings verksamhet och biträde åt Stockholms Fattigvård undergått en så väsendtlig förändring och inskränkning att, — då före nämnda tid Fattigvårdens förbindelse att om fattiga och föräldrawård saknande barn inom Hufvudstaden draga försorg, enligt det tydliga innehållet i Kongl. Stadgan angående Fattigvården i Stockholms Stad, icke sträckte sig längre än till sådana barn, som för bristande utrymme ej kunde å Allmänna Barnhuset intagas, hvaraf ostridigt måste följa, att Barnhuset då betraktades, hvar detsamma, också allt från sin första upprinnelse varit, såsom en Inrättning, afsedd att lemna kostnadsfri vård åt Stockholms Kommun tillhörande fattiga barn af alla åldrar — Barnhus-Inrättningen deremot nu mera icke till vård emottager något barn öfver 6 år, och en dryg inlösningssafgift skall erläggas för alla barn under berörda ålder, som i Barnhuset intagas, med undantag endast för hittebarn och sådana i Stockholm befintliga värnlösa barn, hwilkas föräldrar eller vårdare aflidit, blifwit häktade eller intagna på dårhus, sjukhus eller annan välgörehets-anstalt, hwilka barn, uppgående, under wanliga förhållanden, till ett jmförelsewis ringa antal årligen, få utan afgift å Barnhuset emottagas, dock, såsom Reglementet uttryckligen innefattar, endast provisoriskt, intill dess föräldrarne blifwit upptäckte, från häkte frigifne eller tillfrisknat och pröfwat vara i tillfälle att barnen återtaga, eller i fråga

¹ Protokoll för Stockholms Stads Nämnds afdelning för fattigvård den 14 Januari 1845. I fattigvårdsnämndens arkiv.

² Berättelse af Revisorerne till granskning af Stockholms Stads Fattigvårds förvaltning för år 1852, afgifven den 15 sept. 1853.

